

חבל נחלתו

סימן כג

וכאשר אבדתי – אבדתי

שאלה

לאור מעשה אסתר שנטמאה לאחשורוש והצילה את עם ישראל, נדון בשאלות העולות מתוך אותו מעשה: האם אשה מישראל שנטמאה לנכרי עברה בגלוי עריות והיתה מחוייבת למסור את הנפש ולא להיטמא. האם מותרת לשוב לבעלה? האם יש הבדל אם אדם נטמאה באונס או אם נטמאה ברצון? אם הגוי התגייר האם מותרת לו? והאם יש נ"מ בין אם המעשה בצינעא או בפרהסיא?

תשובה

א. נדון בתחילה האם יש במעשה גלוי עריות, ואח"כ בשאלה האם נאסרת לבעלה ולבועל הנכרי אם התגייר. הסוגיה העיקרית בענייני קידוש השם בסנהדרין (דף עד). וז"ל (בדילוג העניינים שאינם נצרכים לענייננו): "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יהוצדק: נימנו וגמרנו בעלית בית נתזה בלוד: כל עבירות שבתורה אם אומרים לאדם עבדו ואל תהרג – יעבור ואל יהרג, חוץ מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים... גילוי עריות ושפיכות דמים – כדרכי. דתניא, רבי אומר: כי כאשר יקום איש על רעהו ורצחו נפש כן הדבר הזה, וכי מה למדנו מרוצח? מעתה, הרי זה בא ללמד ונמצא למד: מקיש רוצח לנערה המאורסה, מה נערה המאורסה – ניתן להצילו בנפשו, אף רוצח – ניתן להצילו בנפשו. ומקיש נערה המאורסה לרוצח, מה רוצח – יהרג ואל

יעבור, אף נערה המאורסה – תהרג ואל תעבור... כי אתא רב דימי אמר רבי יוחנן: לא שנו אלא שלא בשעת השמד, אבל בשעת השמד – אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור. כי אתא רבין אמר רבי יוחנן: אפילו שלא בשעת השמד, לא אמרו אלא בצינעא, אבל בפרהסיא – אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור... והא אסתר פרהסיא הואי! – אמר אביי: אסתר קרקע עולם היתה. רבא אמר: הנאת עצמן שאני..."

מתבאר מהסוגיה שבשלב עבירות חמורות יהרג ואל יעבור עפ"י הנלמד מן התורה (לפי לימודו של ר' אליעזר), והאיסור הוא בצינעא וכש"כ בפרהסיא. ועל כך שואלת הגמרא מאסתר שנלקחה בפרהסיא לבית אחשורוש ומתרח אביי שאסתר היתה קרקע עולם, ורבא מתרח שאע"פ שזה היה בפרהסיא כיון שהיה להנאת עצמן של הנכרים (אחשורוש) מותר.

למתבונן עולה מיד השאלה: מדוע הגמרא שאלה מאסתר על צד הפרהסיא ולא על עצם המעשה מצד גילוי עריות. ב. רש"י מפרש את הסוגיה בסנהדרין (בדילוג):

"לא תחללו – בפרהסיא איכא חלול השם וצריך לקדש את השם וזהו ונקדשתי שמוסר נפשו על אהבת יוצרו. ו"אפילו מצוה קלה יהרג ואל יעבור – שלא ירגילו הגויים להמריך את הלבבות לכך. ו"הא אסתר פרהסיא הואי – ונבעלה לנכרי ולא מסרה נפשה לקטלא. ו"קרקע עולם היא – אינה עושה מעשה, הוא עושה בה מעשה."

ולהכי פריך והא אסתר פרהסיא הואי ומשני לענין פרהסיא נמי קרקע עולם היתה ומהני, ותדע דאיהי דלא עבדה מעשה אין לה ליהרג... ורבא דפליג בפ' בן סורר ומורה (סנהדרין דף עד:) אשינויא דקרקע עולם ומשני הנאת עצמו שאני פירוש כשאונסין את האדם לעבור בדבר שיש לו הנאה לעצמו ליכא חילול השם לא פליג אלא לענין פרהסיא דלא מהני קרקע עולם, אבל לענין **גילוי עריות מודה דמהני קרקע עולם**, אי נמי אפילו לענין פרהסיא לא פליג אלא מוסיף עוד טעם שני".

עולה שלשיטת רש"י לפי אבני, ולחד תירוצא אף לרבא, כיון שאשה קרקע עולם בביאה אינה מחויבת למסור את הנפש בגילוי עריות שהוא אחד מג' עבירות חמורות בין בצינעא בין בפרהסיא, ולרבא לתירוץ הראשון בתוס' בפרהסיא מחויבת למסור את הנפש, אולם אם הגוי עושה להנאת עצמו – אין לה למסור את הנפש. ומשמע שכיון שאשה היא קרקע עולם בביאה אינה מחויבת במסירת נפשה, ואף **אם עשתה ברצון בין מישראל ובין מנכרי** אינה מחויבת למסור את הנפש. וכ"כ בחי' הר"ן לסנהדרין. ועולה שלפי רש"י באופן עקרוני זה ג"ע, אולם כיון שאין היא עושה מעשה פטורה ממס"נ. ונראה כי לפי רש"י אסור לה להכניס עצמה למצב שתעבור בג"ע, אע"פ שבשעת המעשה אינה עושה כלום והיא קרקע עולם. ואולי לצורך הצלת רבים מותרת אף בכך (ועפ"י זה יתבאר מעשה אסתר ויעל).

ד. תוס' בסנהדרין (עד ע"ב ד"ה והא אסתר) מביא את שיטת ר' יצחק ב"ר מרדכי

"הנאת עצמו – שאין הנכרי מתכוין להעבירו מיראתו אלא להנאת עצמו מתכוין – שאני ואין כאן חלול השם ליהרג על כך".

לפי הסבר רש"י מבואר שיש שלש סיבות למס"נ. ראשית בג' עבירות חמורות ישנו לימוד מהתורה. בפרהסיא מצטרף טעם של חילול השם, ובשעת השמד גזירה למסור את הנפש כדי שלא ירגילו הנכרים בכך. הגמרא שאלה מאסתר מדוע לא מסרה נפשה הלא המעשה היה בפרהסיא. לכאורה היתה הגמרא צריכה לשאול שבאסתר היה גילוי עריות, לפי הלימוד המשווה בין רציחה לנערה המאורסה. נראה שרש"י רומז לשאלה כאשר אומר "ולא מסרה נפשה לקטלא". וכוונתו ששאלת הפרהסיא כוללת את שתי השאלות הן מג"ע והן מחילול השם. והתירוצים משמע שעונים על שתי השאלות.

ולפי זה אצל כלל הנשים ישנה עבירה של ג"ע, אלא שאם הן אנוסות על כך הרי הן קרקע עולם ואינן מצוות למסור את הנפש.

ג. תוספות ביומא (פב ע"א ד"ה מה רוצח) מסבירים את שיטת רש"י וז"ל: "מה רוצח יהרג ואל יעבור אף נערה המאורסה יהרג ואל יעבור – פירוש רש"י דלא גרס **תיהרג דאיהי לא מחייבא למימסר נפשיה דקרקע עולם היא**. ובהא ניחא הא דבסוף פ' בן סורר (סנהדרין עד:) פריך והא אסתר פרהסיא הואי ואמאי לא פריך, והא ג"ע יהרג ואל יעבור אפי' בצינעא ולמאי דלא גרס תיהרג ניחא, **דלענין ג"ע ידע שפיר המקשה דמהני קרקע עולם**, אבל לענין פרהסיא דטעמא משום חילול השם לא אסיק אדעתיה דמהני

חבל נחלתו

שיועיל.

ומוסיף תוס': "והא דפריך פרק מצות חליצה (שם ד' קג. ושם) גבי יעל והא קא מתהניא מעבירה ומשני טרבתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים דכשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא לא בעי למימר דמהאי טעמא היה לה למסור עצמה אנ"פ שהיא קרקע עולם משום דהנאה חשיבא כמעשה כדדריש בפרק המניח (ב"ק ד' לב.) ונכרתו הנפשות העושות דא"כ בשמעתינן נמי ה"ל לאקשוויי גבי אסתר, ועוד דנראין הדברים שלא היתה אנוסה שהרי בורח היה ולא הוה רשאי לאנסה ואדרבה היה צריך שתטמינהו מן הרודפים כמו שמוכיח הענין והיא שידלתו בדבריה עד שבא עליה להתיש כח והתם פריך על מה שהכתוב משבחה מנשים באהל תברך שרה רבקה רחל ולא דאמרינן בפ' מי שאמר ואני בניזר (ד' כג: ושם) גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה שהיו מתכוונות להבנות מבעליהן וחשיב לה שלא לשמה משום דנהנין מן המצוה ולא הוי לשמה כל כך ומש"ה פריך דיעל נמי מיתהניא, והשתא ניחא שהכתוב משבחה דאם היתה אנוסה במה הכתוב משבחה..." וכן הביא את שיטת הריב"ם תוס' בכתובות.

עולה שאף אם עושה ברצון לצורך הצלה כאסתר ויעל אינה מצווה למסור את הנפש משום שהיא בשעת מעשה קרקע עולם. נראה בתוס' שגדר הנאת עצמן אינו מועיל לגבי ג"ע אלא רק לדין פרהסיא.

(הריב"ם¹): "והא דלא פריך הכא והא אסתר עריות הואי דקים ליה דמהני טעמא דקרקע עולם לענין דלא מיחייבה למסור עצמה משום עריות דהא מרוצח ילפינן ורוצח גופיה כי מיחייב למסור עצמו ה"מ קודם שיהרג בידים אבל היכא דלא עביד מעשה כגון שמשליכין אותו על התינוק ומתמעך מסתברא שאין חייב למסור עצמו דמצי אמר אדרבה מאי חזית דדמא דחבראי סומקי טפי דילמא דמא דידי סומק טפי כיון דלא עביד מעשה והא דקאמר אף נערה המאורסה תהרג ואל תעבור **יהרג גרסינן ואבוועל קאי דעביד מעשה**, אבל הנערה עצמה שהיא קרקע עולם אין חייבת למסור עצמה, ואי גרס תהרג יש לפרש דתהרג הנערה קודם שתעשה מעשה שתביא עליה את הערוה, אבל לענין חלול השם משום פרהסיא לא ס"ד דמהני טעמא דקרקע עולם וכן נמי יש לפרש בההיא דריש פרק הבא על יבמתו (יבמות ד' נג: ושם) דאמר רבא אין אונס לערוה שאין קישוי אלא לדעת דאם אומר לו שיהרגו או יניחו שיביאורו על הערוה ויודע שאם יביאורו אי אפשר שלא יתקשה לא מצינו למימר דלא עביד מעשה שהקישוי חשיב מעשה ואם היה כבר מקושה ועומד והעכו"ם הביאורו על הערוה התם ודאי יש אונס ואין לו למסור עצמו".

מבואר שהריב"ם מבאר את הסוגיות השונות כרש"י שלענין ג"ע היה ברור שמועיל הטעם של קרקע עולם, אולם לענין החילוק בין צינעא לפרהסיא שהוא מטעם חילול השם לא היה נראה לגמרא

1. בתוס' יומא (פב ע"א ד"ה ומה רוצח) כתב זאת בשם ר"י ב"ר מאיר, ובשו"ת בנימין זאב סי' קלא כתב בשם ריב"א.

וכן כתב הר"ן במסכת יומא (ג: ד"ה חוץ) בשם הרמב"ן (מלחמות סנהדרין יח). מתבאר שהרמב"ן והנ"י מתרצים את שאלת אסתר שהמעשה כולו אינו בכלל עריות מפני שלא היתה אשת איש לאדם מישראל – וחולקים על הגמרא שמרדכי לקחה לו לבת – לאשה. ואין בדבריהם להסביר את מעשה יעל אשת חבר הקיני, שרק פנויה מותר לה להיטמא לגוי אבל על אשת איש מצוה למסור את הנפש אף בהנאת עצמו ונראה שאינם מקבלים להלכה את הטעם של 'קרקע עולם'.

ו. לר"ת ביאור אחר בסוגיא. תוספות (כתובות ג ע"ב ד"ה ולדרוש להו) מקשים: "וא"ת והא אמרינן בפ' בן סורר ומורה (סנהדרין עד. ושם) על כל עבירות יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת כוכבים וג"ע וש"ד ותירץ ר"ת דאין חייבין מיתה על בעילת מצרי דרחמנא אפקריה לזוניה דמצרי דכתיב (יחזקאל ד, כג) זרמת סוסים זרמתם ומייתי ראייה דפריך בפ' בן סורר ומורה (שם): הא אסתר פרהסיא הואי ולא פריך והא אסתר גילוי עריות היא משמע דמשום עריות לא הוה מיחייבא". ר"ת מחדש שביאת נכרי אינה כלולה בגילוי עריות ונחשבת כביאת בהמה. וקצת משמע שחולק על רש"י וריב"ם שדין קרקע עולם מועיל לג"ע, ולכן הלימוד מש"ד הוא בין לגבי גברים ובין לגבי נשים. וההיתר אצל אסתר ויעל הוא משום שנטמאו לנכרי ולא לאדם מישראל. כמו"כ כל הלימוד בסנהדרין ובשאר מקומות בש"ס על ג' עבירות חמורות הוא דוקא לגבי ישראל. ולכן אין אשה מצווה למסור עצמה למיתה בביאת נכרי אלא אף מותרת לבעלה, ומשמע שאפילו ברצון אינה נאסרת.

ה. כן כתב הרמב"ן בספר תורת האדם (שער המיחוש – ענין הסכנה): "אלא ש"מ שלש עבירות חמורות הללו לעולם אסור ואפילו להנאה. ואשכחן נמי במרדכי דסיכן נפשיה וכל ישראל לגבי המן משום דנעבד הוה, והתם להנאת עצמו ולכבודו הוא כדכתיב גדל המלך אחשוורוש את המן וכתוב וכל עבדי המלך כורעים ומשתחווים להמן. ואי קשיא לך והא אסתר גילוי עריות הוה, והתם מסקינן עלה דלהנאת עצמן מותר, לא קשיא דגוי הבא על בת ישראל בזנות גזירת בית דינו של שם בלחוד הוא וליכא קרא לאיסורא, וולדה נמי כשר כדמפורש בדוכתא, והתם דרך זנות הוה, שהרי מקבץ הכל ומחליף ובוועל, ואם תאמר שיהיה דרך חיתון לאסתר מדכתיב וישם כתר מלכות בראשה, חתן באונס ליכא, ועוד חתנות דגויים נמי שאר עבירות הוא, ולא הוי בכלל עריות אלא אשת איש דישראל אי נמי ישראל הבא על הגויה דחייבי מיתות הוא דהא קנאין פוגעים בו, ומחויבי כריתות נמי חשיב, דאדכריה רב לגמריה (סנהדרין פ"ב א') יכרת ה' לאיש אשר יעשנה, אבל חתנות דגוי בבת ישראל כשאר עבירות הוא מולא תתחתין בס. והכי נמי מפורש בגמרא בפרק בן סורר (ע"ג ב') דחייבי לאוין לא אתו מנערה המאורסה אלא חייבי מיתות וחייבי כריתות".

וכן הבית יוסף (יר"ד סי' קנז) כתב: "והא דבשאר עבירות מפלגינן בין בשעת השמד לשלא בשעת השמד ובין בצינעא לבפרהסיא ובין להנאת עצמן לשלא להנאת עצמן ובג' עבירות לא מפלגינן ביניהו כתוב בנמוקי יוסף (סנהדרין יז סע"ב) דטעמא משום דהני לאו משום חילול השם הוא דאסירי אלא מפני חומר עצמן הילכך בכל ענין אסירי.

חבל נחלתו

ומתוך כך הוצרך הבית יוסף לומר דהרמב"ן סובר דאסתר פנויה היתה ולית ליה הנך דרשות דפ"ק דמגילה (ט"ז ע"א). ונעלמו מהב"י דברי הרמב"ן בספר המלחמות דפרק בן סורר² דשם מסיק להדיא **דאפילו אשת איש דישראל לעובד כוכבים נמי לא הוי בכלל ג"ע** ע"ש³.

ז. מפרשי הרמב"ם חלקו מה היא שיטתו.

בהלכות יסודי התורה (פ"ה הל' א, ב) מבאר הרמב"ם על אלו מצוות מצויה למסור את הנפש: "כל בית ישראל מצווין על קדוש השם הגדול הזה שנאמר ונקדשתי בתוך בני ישראל, ומוזהרין שלא לחללו שנאמר ולא תחללו את שם קדשי, כיצד כשיעמוד עובד כוכבים ויאנוס את ישראל לעבור על אחת מכל מצות האמורות בתורה או יהרגו יעבור ואל יהרג שנאמר במצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, וחי בהם ולא שימות בהם, ואם מת ולא עבר הרי זה מתחייב בנפשו.

"במה דברים אמורים בשאר מצות חוץ מעבודת כוכבים וגילוי עריות ושפיכת דמים, אבל שלש עבירות אלו אם יאמר לו עבור על אחת מהן או תהרג, יהרג ואל יעבור,

וכן מסביר המהרש"א (כתובות ג ע"ב): "בד"ה ולידרוש להו כו' אמרינן דברצון אסורה כו' עכ"ל לפי ר"ת **ליכא לפלוגי בין אונס לרצון** כמ"ש בהך בת ישראל שהמירה כו' ומה"ט דביאת עכו"ם לא נחשב ביאה, אבל לה"ט שכתבו התוס' דקרקע עולם היא ודאי דליכא לפלוגי בין ביאת עכו"ם לישראל, אלא דאיכא לפלוגי בין אונס לרצון וק"ל".

וכן מבאר הפני יהושע בכתובות את שיטת ר"ת: "אלא דעיקר כוונת רבינו תם נראה דכיון שאין חייבין מיתה על ביאת עובד כוכבים ולא הוי בכלל מות יומת הנואף והנואפת, א"כ לא הוי בכלל גילוי עריות וסמיך אהאי סברא דרזחמנא אפקריה לזרעיה, אלמא דכביאת בהמה חשיב וא"כ אינו בכלל גילוי עריות כדק"ל אין זנות לבהמה... וכמו שכתבתי בכוונת רבינו תם כן מצאתי להדיא שבעל המאור בפ' בן סורר נמי קאי בהאי שיטה דרבינו תם וכן כתב הרמב"ן ז"ל שם בספר המלחמות. והבית יוסף ביו"ד (סי' קנ"ו) כתב שמה שכתב הרמב"ן ז"ל דבת ישראל הנבעלת לעכו"ם לא הוי בכלל גילוי עריות לענין תיהרג ואל תעבור היינו דווקא בפנויה ולא באשת איש

- ז"ל הרמב"ן במלחמות (סנהדרין יח ע"א): "והא דאמרינן גבי אסתר דלהנאת עצמן מותר משום דלאו ג"ע הוא וכדאקשי' בגמ' והא אסתר פרהסיא הואי ולא אקשי' ג"ע הואי משום דלא מיקרי ג"ע אלא בנערה המאורסה שזנתה א"נ אשת איש, אבל נכרי הבא על בת ישראל לא מיקרי ג"ע דלאו מיתות ב"ד ולא חייבי כריתות נינהו"...
- הפנ"י מסתפק בהמשך האם זו שיטתם. וז"ל: "כתבו בשם ר"ת ז"ל דביאת עכו"ם לאו בכלל ג"ע הוא לענין לאסור לבועל וכתבתי בפנים שדעת המאור והרמב"ן נמי כשיטת ר"ת בהא דעכו"ם שבה על הישראלית לאו בכלל ג"ע היא והקשיתי על לשון הב"י והש"ך דמשמע מדבריהם להיפך אמנם אחר העיון שנית בלשון בעל המאור והרמב"ן ז"ל ראיתי דלא ברירא להו מילתא כ"כ לפסק הלכה אלא לשקלא וטריא בעלמא כתבו כן ע"ש ועדיין צ"ע". ועי' בדברי תורת האדם לעיל שכתב במפורש שדוקא בפנויה לא הוי ג"ע ולא כר"ת. ועי' בשו"ת אבני נזר (אה"ע סי' כח אות כג) שכתב שאף בא"א אינו ג"ע לרמב"ן ורז"ה ור"ת.

מותר". הלח"מ ניסה להביא ביאור נוסף אולם דחה אותו.

עולה שהלח"מ סובר שלגבי אשת איש מישראל חל איסור ג"ע אף בביאת נכרי ורק בפנויה לנכרי אין חיוב מסירות נפש.

ונראה שהכסף משנה באר את הרמב"ם כשיטת הלח"מ, ולשיטתם צריכים להסביר שאסתר לא היתה אשתו של מרדכי ולכן לא הוצרכה למסור נפשה על ביאת נכרי. כמו"כ מובנת שאלת הגמ' בסנהדרין על אסתר מפרהסיא שכן המעשה כחילול שבת, שרק בפרהסיא מצויות למס'י"נ: "ו...פסק רבינו כרבא (=שעל הנאת עצמן אינו מחוייב במס'י) ונראה דסבירא ליה כהרמב"ן דעובד כוכבים הבא על בת ישראל לאו בכלל ג"ע הוא דא"כ לרבא דאמר הנאת עצמן שאני כלומר אפילו עבדה מעשה הא אמרינן דבשלש עבירות יהרג ואל יעבור אפילו מתכוין להנאת עצמו. והיינו טעמא דלא הוי בכלל גילוי עריות דאי בזנות גזירת בית דין של שם הוא ואי דרך חתנות מלא תתחתן בס נפקא דמשאר עבירות הוא ולית ליה דרשה דאל תקרי לבת לומר דהיתה אשת איש. ואפשר שלזה כיון רש"י שכתב על מה שהקשו והא אסתר פרהסיא הואי ונבעלה לעובד כוכבים ולא מסרה נפשה. נשמר דלא נימא דפריך דאשת איש הואי ולא מסרה נפשה דא"כ לא הוה מתרץ רבא מידי דכיון דג"ע עריות היא אפי' מתכוין להנאת עצמו יהרג ואל יעבור".

מבואר שנושאי כלי הרמב"ם חלקו בדעת הרמב"ם, האם בביאת נכרי באשת איש מישראל ישנו איסור ג"ע והאם אשה מצויות למסור את נפשה על כך.

ח. הרז"ה (בעל המאור) פרש שהנאת עצמן מועיל אף לג"ע בין בצינעא בין

במה דברים אמורים בזמן שהעובד כוכבים מתכוין להנאת עצמו, כגון שאנסו לבנות לו ביתו בשבת או לבשל לו תבשילו, או אנס אשה לבועלה וכיוצא בזה, אבל אם נתכוין להעבירו על המצות בלבד, אם היה בינו לבין עצמו ואין שם עשרה מישראל יעבור ואל יהרג, ואם אנסו להעבירו בעשרה מישראל יהרג ואל יעבור, ואפילו לא נתכוין להעבירו אלא על מצוה משאר מצות בלבד".

בהלכה השניה חילוקו השני של הרמב"ם ("בד"א... להנאת עצמו) בפשט אינו שייך לג' חמורות אלא לשאר מצוות, אבל לגבי ג' חמורות בכל מקרה יהרג ואל יעבור.

ובאר בהגהות מיימוניות (אות ב): "היינו דוקא באיש אבל אשה קרקע עולם היא אם לא עשתה מעשה כגון להביא ערוה עליה כדמשמע פרק בן סורר ומורה (דף ע"ד) דפריך והא אסתר פרהסיא הואי ולא פריך גלוי עריות הואי אלא מפרהסיא פריך משום חילול השם ועיין בהלכות איסורי ביאה פרק י"ח ובתוספות בפ"ק דכתובות (דף ג) ופרק כל שעה (דף כ"ה) וסוף פרק בן סורר".

היינו, הגה"מ מפרש שהמדובר לגבי ג"ע ברמב"ם הוא דוקא באיש, אבל אשה אינה חייבת למסור נפשה על ג"ע ולא בפרהסיא בשני המצבים משום שהיא קרקע עולם. ופירושו כתוס' בהסבר רש"י.

אולם הלח"מ (על אתר) כתב: "נראה דהיינו פנויה ונכרי הבא על בת ישראל לאו גלוי עריות הוא וכדברי הרמב"ם ז"ל כדכתב הרב"י ומש"ה מותר להנאת עצמו דאי הך אשה הוי אשת איש הא בכלל עריות הוא ואפילו להנאת עצמו אסור, והיכי כתב רבינו בד"א בזמן וכי' דמשמע דלהנאת עצמו

חבל נחלתו

הלכה פסוקה".

בהמשך **כותב המאירי**: "אבל מה שהקשו והא אסתור פרהסיא הואי יש לך לדון בה אם גלוי עריות היה שם וכגון שהיתה אשת איש מה הוצרך לומר פרהסיא הואי. ואם לא היה שם גלוי עריות וכגון שהיתה פנויה מה עונש היה שם אף בפרהסיא. יראה לי שפנויה היתה אלא שכל שבפרהסיא כבר בארנו אפילו בחלקים ממנה יהרג ואל יעבור... וכן לשיטתנו אתה יכול לפרשה שאשת איש היתה וכמו שדרשו לקחה מרדכי לו לבת אל תקרי לבת אלא לבית. אלא שכך פירושו גלוי עריות הואי ולא עוד אלא אף בפרהסיא ונמצא משני צדדין אתה בא להחמיר ואעפ"י כן תירץ בה להנאת עצמו שאני אלמא שהנאת עצמו הותרה אף בגלוי עריות וא"כ הוא הדין לע"ז".

עולות מספר שיטות להלכה ולמעשה:

א] שיטת רש"י וריב"ם שדין קרקע עולם מועיל כדי שאשה אף אשת איש תהא מותרת שלא למסור את הנפש אף שהמעשה הוא מג' חמורות – באונס, אבל ברצון אסור.

ב] שיטת הרמב"ן והנ"י שבבעילת פנויה מישראל ע"י נכרי אין ג"ע, ולכן אינה מצווה במס"נ.

ג] שיטת ר"ת שבכל ביאת נכרי אף על אשת איש מישראל אינו נחשב לג"ע.

ד] שיטת הרז"ה והמאירי שלהנאת עצמן של הבועלים מותר אף בג"ע, ולמאירי אף בע"ז.

י. נעבור עתה על מי נאסרת האשה כתוצאה מהמעשה והאם יש הבדל בכוונת המעשה.

במסכת מגילה (טו ע"א) דורשת הגמרא: "אשר לא כדת, אמר רבי אבא: שלא כדת

בפרהסיא. ז"ל בעל המאור (סנהדרין יח ע"א): "ושלש עבירות הללו שהזכרנו דינן שוה כמו שכתבנו ושאר עבירות שבתורה שלא בשעת השמד ובצנעא יעבור ואל יהרג דכתיב וחי בהם ולא שימות בהם ואע"ג דמכין הנכרי להעביר לישראל אבל בשעת השמד אפי' בצנעא אי נמי בפרהסיא אף שלא בשעת השמד אפי' מצוה קלה יהרג ואל יעבור והני מילי כולו דקא מכין הנכרי לעבוריה לישראל **אבל להנאת עצמו ל"ש הכי ול"ש הכי שרי דהא אסתור ג"ע הואי ופרהסיא הואי ואפ"ה מותר להנאת עצמן** ומנא תימרא דאסתור ג"ע הואי דהא אמרי' התם לקחה מרדכי לו לבת אל תקרי לבת אלא לבית"...

הבית יוסף (יו"ד סי' קנז) אף הוא **כתב**: "ובפרק כל שעה (ו. ד"ה חוץ) כתב שהרז"ה (סנהדרין שם) סובר **דבגילוי עריות כל היכא דאין הגוי מתכין אלא להנאת עצמו** לא אמרינן תהרג ואל תעבור ושאר חרימין הקשו עליו וכתבו כסברת הרמב"ן ז"ל, וכן דעת רבינו, וכן נראה מדברי הרמב"ם בפ"ה מהלכות יסודי התורה (ה"ב)".

ט. המאירי (סנהדרין עד) נקט בסוגיין כרז"ה ומוסיף שלא רק ג"ע אלא אף עבודה זרה – אם הגוי כופהו להנאת עצמו אפילו בפרהסיא, יעבור ואל יהרג. **וכתב**: "והוא שאמרו באסתור להנאת עצמו שאני כלומר שאפילו לא היה בה טעם קרקע עולם כגון שהיו אומרים לה שתלך מעצמה ונמצא עונש הליכה מיהא בידה, יש כאן צד אחר להתיר והוא מטעם הנאת עצמו אעפ"י שהוא גלוי עריות ופרהסיא. וכש"כ ביעל שהיה להנאת עצמו ובצנעא ודנה את עצמה כאנוסה להצלת רבים. ונמצאו שני תירוץין אלו של קרקע עולם ושל הנאת עצמן שניהן

סימן כג – וכאשר אבדתי – אבדתי

דנבעלת באונס אינה נאסרת על בעלה
דילפינן לקמן בפרק ד' (דף נא): מזהיא לא
נתפשה ולא לימסרו נפשייהו למיתה.
"איכא פרוצות – דאי מקילינן להו עבדי
ברצון ונאסרות על בעליהן.
"ואיכא נמי כהנות – שנאסרות על בעליהן
אף באונס ואינהו מסרן נפשייהו למיתה
דאשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה ולקמן
בפרק ד' ילפינן לה".

עולה מדברי רש"י שבביאת נכרי על בת
ישראל, אשת ישראל נאסרת לבעלה
כשעשתה מרצון ואשת כהן נאסרת אף
באונס.

יא. תוס' (כתובות ג ע"ב ד"ה ולדרוש להו)
מביא את שיטת ר"ת: "ומתוך כך התיר
ר"ת לבת ישראל שהמירה ובא עליה עובד
כוכבים לקיימה לאותו עובד כוכבים
כשנתגייר⁴ דלא שייך למימר אחד לבעל
ואחד לבעל בביאת מצרי דהויא כביאת
בהמה". וכ"כ תוס' בסנהדרין (ד"ה והא
אסתר) בשם ר"ת.

היינו, מי שנאסרה לבעל נאסרה לבעל
נאמר דוקא בביאת ישראל אבל ביאת נכרי
שאינה אוסרתה לבעלה אינה אוסרתה
לבעלה אף לאחר שהתגייר. לא מבואר
בשיטת ר"ת האם נאסרה לבעלה. וקצת
משמע שכשם שלא נאסרה לבעל שהוא
נכרי לא נאסרה לבעלה ישראל. כמו"כ
צריכה ביאור לשיטת ר"ת הגמ' במגילה –
מדוע אסתר נאסרה למרדכי לאחר
שנטמאה מרצון לאחשורוש, הרי ביאת

היה, שבכל יום ויום עד עכשיו – באונס,
ועכשיו – ברצון. וכאשר אבדתי אבדתי –
כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך".

ומפרש רש"י:

"עד עכשיו – נבעלתי באונס.

"ועכשיו – מכאן ואילך מדעתי.

"אבדתי ממך – ואסורה אני לך, דאשת
ישראל שנאנסה מותרת לבעלה, וברצון –
אסורה לבעלה".

עולה מרש"י שאסתר שלחה למרדכי
בעלה, עד עתה הייתי נטמאת לאחשורוש
באונס ולכן לא נאסרתי עליך, אבל מעתה
ברצון, שהרי מרדכי שלחה להתחנן על
עמה וא"כ היא היוזמת, ולכן היא תאסר
למרדכי. מתבאר שאשת ישראל שנאנסה
ע"י נכרי אינה נאסרת לבעלה אבל אשת
ישראל שנטמאה מרצון לנכרי אסורה
לבעלה.

וכן מתבאר מסוגיית הגמרא בכתובות (ג
ע"ב) אשר דנה מה הסכנה עליה מדובר
לגבי יום הנישואין: "ומסכנה ואילך, נהגו
העם לכנוס בשלישי, ולא מיחו בידם
זכמים". ואומרת הגמרא: "מאי סכנה?
אילימא דאמרי: בתולה הנשאת ליום הרביעי
תיהרג, נהגו? לגמרי ניעקריה! אמר רבה,
דאמרי: בתולה הנשאת ביום הרביעי, תיבעל
להגמון תחלה. האי סכנה? אונס הוא! משום
דאיכא צנועות, דמסרן נפשייהו לקטלא
ואתיין לידי סכנה. ולידרוש להו דאונס שרי!
איכא פרוצות, ואיכא נמי כהנות".

מפרש רש"י: "ולדרוש להו דאונס שרי –

4. בערוך לנר (סנהדרין עד ע"ב) הקשה: "תיפוק ליה דלא שייך גבי' איסור לבעל כלל דגר שנתגייר
כקטן שנולד דמי ד"ל דמה שאסור לבעל נקרא דיני אדם ולא שייך בזה גר שנתגייר כקטן
שנולד דמי, וע' בתוס' לעיל (עא ב ד"ה בן נח) וא"ע ראיתי שכבר הרגישו בזה בתוס' ישנים
ביומא (פב א ד"ה חוץ מע"ז) ע"ש, וע' במרדכי שהתיר באמת מטעם זה".

חבל נחלתו

דבהך ביאה אסירה ליה לאפוקי עכו"ם דבלאו הכי אסירה ליה קמ"ל. אלמא אפילו גבי עובד כוכבים שייך ונטמאה לאסור לבעל והוא הדין לבעל".

הריב"ם מקשה על ר"ת שכל הסוגיות מוכיחות לכ' שלא כדעתו. היינו ביאת נכרי אוסרת על הבעל כפי המוכח ממגילה וכתובות הן מסוגיית ההגמון וכן מסוגיית האשה שנחבשה. וביאת עכו"ם נחשבת כביאת בהמה לגבי יחוס הזרע אבל לא לגבי עצם ביאתו שאוסרת לבעלה ולכהונה.

יג. הראשונים חלקם הסכימו עם דברי ר"ת שמוותרת להינשא לנכרי שנאסרה על ידו לבעלה אם הלה התגייר. מטעמו של ר"ת שנחשב כבהמה בגיותו או מטעמים אחרים.

הריטב"א (כתובות ג ע"ב) כתב: "ועם כל זה אומר הר"י יחיאל ז"ל כי דינו של ר"ת במעשה שהיה דין אמת הוא, **דכיון דבשננה שנאסרה על בעלה גוי הוה וליכא למימר ביה שאסורה לבעל, השתא נמי לא מיתסרא עליה דגו שנתגייר כקטן שנולד דמי, וכן היה אומר ר"י ז"ל.**" ומשמע מדעתו שאף לר"ת אסורה לבעל.

וכך הביא בבית יוסף (אה"ע סי' קעח אות יט): "והרא"ש כתב על זה בפסקיו (סימן ד) ונראה לי לקיים פסק רבינו תם ולא מטעמיה אלא משום [ד]הא דאמרין (סוטה כז):

נכרי אינה ג"ע ואינה אוסרת לבעל? וניתן לומר שזהו איסור דרבנן משום פרוצות וכהנות להיאסר, אולם אצל אסתר הרי היא סיכנה עצמה להציל את כל עם ישראל ולא נראה שחכמים יעמידו גזירתם במקום כזה שתאסר לבעלה⁵.

יב. תוספות בסנהדרין (עד ע"ב ד"ה והא אסתר) מביא את שיטת ר"ת ומביא את דחיית הריב"ם:

"והקשה הר"י יצחק ב"ר מרדכי **דע"כ בביאת עכו"ם נאסרה לבעל** כדאמר' התם דאיכא פרוצות בפ' האשה שנתארמלה (כתובות כו: ושם) גבי האשה שנחבשה בידי עכו"ם על ידי נפשות אסורה לבעלה ואמרין נמי במגילה (דף טו.) כאשר אבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך **אלמא לגבי בעלה לא חשיב' ביאת עובד כוכבים כביאת בהמה** וגם לכהונה נפסלת בביאתו אע"פ שבביאת בהמה אינה נפסלת דאין זנות לבהמה כדאמרין בפ' הבא על יבמתו (יבמות דף נט.) דזרעיה דעובד כוכבים הוא דאפקריה רחמנא לענין חיים אבל ביאת דעובד כוכבים לא אפקריה וכיון דנאסרה לבעל אסורה לבעל מונטמאה ונטמאה ואמרין נמי בסוטה בפרק ארוסה (ד' כו: ושם) דכותי מקנין על ידו ופוסל בתרומה ופריך פשיטא ונסתרה והיא נטמאה אמר רחמנא אחד לבעל ואחד לתרומה ומשני מהו דתימא כי אמר ונסתרה והיא נטמאה הני מילי היכא

5. תוס' במגילה הקשו שמרדכי יכל לגרשה בחשאי ואם נטמאה כשהיא מגורשת לא נאסרת לבעלה הראשון, ודחו שחשש שעדי הגט יפרסמו את הגירושין והדבר יוודע למלך. והרשב"א במגילה דחה תירוץ תוס': "ואינו נכון בעיני ויכתוב לה בכתב ידו שהוא כשר דאורייתא, וטוב היה לו לעשות כן דהא אסתר היכי עבדה הכי, דהשתא ברצונה נבעלת ותהרג ואל תעבור ואלו היה מגרשה בכתב ידו לא היתה עוברת על אסור עריות החמור ולא היתה נאסרת למרדכי, אלא שדברי אגדה הן ואין משיבין עליהן".

תעבור וכן שהיא קרקע עולם על הדרך שביארנו שם ואשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה הא כל שנבעלה ברצון אף באשת ישראל נאסרה על בעלה ואתה למד מסוגיא זו שאף בנבעלה לגוי כן אפילו היה מאותם הקדומים בעבודת האלילים שלא היו גדורים בדרכי הדתות שביאת גוי שמה ביאה לפסלה לבעלה. והתמה ממצאת רבותינו הצרפתים **שכתבו שביאת גוי אינה אוסרת לבעל** ממה שאמרו רחמנא אפקריה לזרעיה, וכן הביאו ראייה ממה שלא הקשו בסנהדרין והא אסתר גלוי עריות הואי עד שלפי מה שראינו בנימוקיהם אירע להם בימים הקדומים מעשה באשת ישראל שנבעלה לגוי ונשתמדה אחריו ואחר כך חזרה בתשובה ונתגייר הגוי עמה והתירה לגוי לישא אותה אחר מיתת ישראל או גירושיו אע"פ שאמרו כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל שלא נאמר כן אלא מתוך שנאסרה לבעל בביאתו אסורה לבעל כל ימיו אף לאחר מיתת הבעל, **אבל ביאת גוי אינה ביאה לאסרה לבעל** ומתוך כך לא נאסרה לבעל וסוגיא זו סותרת דבריהם בהדיא. ואף חברים שביניהם השיבוש משמועת האשה שנחבשה ביד גוים שעל ידי נפשות אסורה לבעלה וממה שאמרו מקנין על ידי גוי וכן שנהרגין בביאתו ולא אמרו רחמנא אפקריה לזרעיה אלא לענין אחוה וקורבה שאם נתגיירו אין להם דין אחוה". ובשטמ"ק (כתובות ג ע"ב ד"ה ואיברא) כתב אסורה לבעל ומותרת רק לבעל.

טו. הפני יהושע (כתובות ג ע"ב) מתרץ את שיטת ר"ת מקושיות הריב"ם: "ולכאורה דמכל הקושיות שמקשה ריב"ם אין בזה סתירה לדברי ר"ת **דודאי מודה ר"ת דאסורה לבעל מדרבנן כשזינתה ברצון**

ונטמאה ונטמאה (במדבר ה, יד, כט) אחד לבעל ואחד לבעל היינו היכא שלא היתה אסורה לבעל אלא על ידי ביאה זו אבל בביאת גוי דבלאו הכי היתה אסורה לו לא קרינן ביה ונטמאה אחד לבעל **ונהי דנאסרה לבעל** מכל מקום לא ניתוסף בה איסור לבעל בביאתו כיון דבלאו הכי היתה אסורה לו וכן מוכח בסוטה פרק ארוסה (כו:): גבי מקנאין על ידי גוי עכ"ל".

ועי' שו"ת בנימין זאב (סי' קלא) שהתיר לאשת איש שהשתמדה וחזרה ליהדותה להינשא לגוי שהיתה אתו כשהיתה מומרת ועתה התגייר. וז"ל: "מילתא דפשיטא הוא דיכול לישאנה דהא התוספות בסנהדרין שיליהי פרק בן סורר ומורה בדיבור המתחיל והא אסתר פרהסיא הואי והמרדכי בסנהדרין פרק ד' מיתות ב"ד ומייתי לה נמי ספר האגודה פרק בן סורר ומורה סימן נ"ח משם ר"ת דהתיר בכה"ג ופסק דא"א שנשתמדה ונישאת לגוי וחזרה ונתגרשה מהישראל ושוב נתגייר בעלה הגוי התיר ר"ת לגר לקחתה לו לאשה ואף על גב דקי"ל כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל מכל מקום ביאת הגוי אינה ביאה כלל".

יד. המאירי (כתובות ג ע"ב) למד במפורש ששיטת ר"ת היא להתיר אף לבעלה בביאת נכרי. וז"ל:

"אשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה ואף היא אינה מחוייבת למסור עצמה למיתה מדין גלוי עריות שתהיה בכלל יהרג ואל יעבור אלא בצדדין ידועים על הדרך שביארנו במסכת סנהדרין פרק סורר והוא שאמרו כאן ולדרוש להו דאונס בישראל שרי כלומר שאם ימסרו עצמן למיתה מצד איסור בעליהן הרי מותרות הן ואם מחמת עצמן כל שלהנאת עצמו אינו בדין תהרג ואל

חבל נחלתו

נראה לי ליישב שיטת ר"ת ודו"ק".
היינו, הפנ"י מסיק מחמת הקושיה
מסוטה שאף לשיטת ר"ת נאסרת לבעלה
מן התורה מחמת ביאת נכרי אבל עליו לא
נאסרה.

טז. בשו"ת אבני נזר (אה"ע סי' כח) דן
בשאלה כזו של בעל שאשתו סיפרה
שנבעלה לנכרי. ומביא את שיטת ר"ת
ומתיר לאשה שזינתה תחת בעלה לשוב
לבעלה. ומתיר מטעם שאין איסור חל על
איסור ולכן מותרת לפי ר"ת לשוב לבעלה.
וכך מסביר האגרות משה (אה"ע ח"ד סי' מד)
את לימודו של האבני נזר: "נמצא דאיסור
אשת איש לזנות עם הנכרי קל מהאיסור
לבית ישראל בעצם אף לפנייה להבעל לנכרי,
שהי' באשה זו קודם שנישאת, שלכן אין
איסור עשה דא"א לנכרי שקיל, חל על עצם
איסור להבעל לנכרי ומצד מיגו דנאסרו בה
ישראלים נאסרו נמי נכרים הוא רק איסור
כולל דקל על חמור אינו חל, וכיון שלא חל
עליה איסור א"א להנכרי אף שאסורה מצד
איסור נכרי לא נאסרה לבעלה, אבל כשמקנא
לה הבעל שלא תסתרי עם הנכרי נעשה ע"י
שהיא אשת איש איסור סתירה אף בפתח
פתוח לרה"ד והוי איסור א"א חמור בזה
שע"י הקיני נאסרה ביחוד כזה דפתח פתוח
לרה"ד שמצד איסור נכרי אינה אסורה
ביחוד כזה ובחמור חל איסור א"א עליה עם
הנכרי בכולל דנאסרה לישראל, ולכן מקנין
ע"י נכרי". ובהמשך מתיר האב"נ אף
לפוסקים החולקים על ר"ת מפני שלא
ידעה שנאסרת לבעלה בכך (עי' להלן בדברי
המהרי"ק).

וכן בשו"ת שרידי אש (ח"א סי' קסח עמ'
תקמב) הביא בדרכו של האב"נ שקינוי
וסתירה ע"י נכרי חמור מזנות ע"י נכרים:

עם עובד כוכבים דנהי דקרא דונטמאה לא
קאי אעובד כוכבים ולא הוי נמי בכלל גילוי
עריות אפ"ה אין לך עוברת על דת יהודית
יותר מזו, ואע"ג דהתם צריך התראה הכא
גרע טפי דפריצות יתירא ודאי חייב לגרשה
כדאיתא שלהי גיטין [צ' ע"ב]. והויא
דכאשר אבדתי היינו משום דמחמרת על
עצמה היתה אפילו באיסורא דרבנן דאל"כ
למה לא גרשה מרדכי דלא תעביד איסורא
רבא. ואף שהתוס' כתבו שהיה מתיירא פן
יתפרסם הדבר אפ"ה היה יכול לגרשה בכתב
ידו בלא עדים אלא על כרחק משום דפסול
מדרבנן נמי שייך כאשר אבדתי אבדתי
והיינו כדפרישתי. אלא דאכתי קשה לר"ת
מהויא דתניא בסוטה [כ"ו ע"ב] מקנין ע"י
עובד כוכבים ומדמקנין לה איתא בכלל
ונטמאה ואסורה מדאורייתא ובפרק בן סורר
מקשין התוס' בהדיא מהויא דסוטה. אלא
דלענ"ד מ"מ יש ליישב שיטת רבינו תם
שמודה דאסורה לבעל מדאורייתא מדכתיב
ושכב איש אותה ולא ממעטינן מאיש אלא
בהמה כדאיתא בסוטה ע"ש, אפ"ה מותרת
לבעל מהטעם שכתב הרא"ש ז"ל בשמעתינן
דכיון דבלא"ה אסירא ליה לא אמרינן כשם
שאסורה לבעל כך אסורה לבעל. אלא מה
שהוצרך ר"ת להאי טעמא דאין חייבין
מיתה על ביאת עובד כוכבים היינו משום
דאי הוי בכלל אשת איש א"כ הוי לן
למיסרה אבועל מיהו מדרבנן, כדתנן [יבמות
כ"ד ע"ב] הנטען על אשת איש אם כנס
מוציא. ומש"ה כתב ר"ת דכיון דאין חייבין
מיתה על ביאת עכו"ם דלא הוי בכלל אשת
איש אלא ביאת איסור בעלמא, א"כ הו"ל
כנטען על פניה או על הכותית ונתגיירה
שאם כנס אינו מוציא [שם] ומש"ה התירה
ר"ת להמותרת שכבר כנסה מעיקרא, כן

ולא שייך כלל צירוף שיטת ר"ת להתיר להבעל דליכא כלל שיטה כזו. ולכן אינו כלום מה שחכם אחד רצה להקל בעובדא בישא דאירע שאחד הביא נכרי אחד לביתו וציוה לאשתו שהיא תזנה עם חברו הנכרי בפניו ונתרצתה וזנתה בפני בעלה ושבו בתשובה אח"ז שתהא מותרת לבעלה משום שביאת נכרי אינו אוסרה לפ"מ שכתב האב"ן לסמוך על ר"ת באשר שתירץ דבריו כדכתבתי דבזה דברי הגאון אב"ן תמוהין ואין לסמוך ע"ז כלל, וגם האב"ן לא אמר זה אלא לצירוף ולא לסמוך על זה לגמרי נגד כל רבותינו החולקים ולע"ד אף לצירוף אין לסמוך על זה".

כאמור לעיל, המאירי כתב במפורש כאב"ן ולא מטעמו אלא שכן דעת ר"ת להתיר אף לבעלה ונראה שהראשונים עצמם חלקו בכך. ועי' בתשובת תרוה"ד (סי' ריט) שהסתפק בכך.

יז. וכן החתם סופר (חי' לכתובות ג ע"ב) כתב שאסורה לבעל: "סברת ר"ת נראה מבואר דס"ל דנהי דודאי נאסרה לבעל דאע"ג דלענין יחוס הוה כביאת בהמה מ"מ אדם הוא והבעל מתקנא בו וה"ל מעלה מעל באישה. ונאסרה על הבעל וראוי ממילא שתאסר גם על הבעל. ומ"מ כשמתיייר ה"ל פנים חדשות ואיננו אותו הבעל דמעיקרא בהמה והשתא אדם ומותרת לו וסברא זו רמוזה בשיטה מקובצת ובפסקי מהרי"א שבש"ע סי' קע"ח סעיף י"ט ע"ש, אלא דס"ל לרבנו תם אי לאו דמציינו ראוי ברורה שאינה נהרגת על ביאת עכו"ם דרחמנא אחשביה כבהמה לענין בעילה ה"א דלענין בעילה הוה כמו כל אדם ואיננו פנים חדשות ונאסרה עליו אחר שיתגייר משו"ה מייתי ר"ת רא' דביאתו חשיב כבהמה לענין

"ועיין נא כת"ר בשו"ת בית הלוי ח"ש סי' מ', שהעלה דבקיני וסתירה שאני, דתלי בקפידא דבעל ומביא רא' מהא דאיתא בסוטה שם, דמקנין ע"י עכו"ם, ולדעת ר"ת אין האשה נאסרת לבעלה ע"י ביאת עכו"ם והרא"ש הקשה על ר"ת מגמ' זו, ובע"כ צ"ל דר"ת ס"ל דקיני וסתירה שאני, דאיכא קפידא דבעל. וחכם אחד אמר שגם בספר יד המלך העלה כן, ואין הספר תחת ידי".

בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד סי' מד) מתייחס אף הוא לשאלה בדבר אשת איש שנבעלה ברצונה וברצון בעלה לעכו"ם אם נאסרת לבעלה. ולאחר שמביא את מחלוקת הראשונים בשאלה ואת דברי האבני נזר תמה עליו: "ולע"ד תמוה מאד דברי מרן הגאון בעל האבני נזר בזה הא רק לענין חיוב מיתה וחסאת אין איסור חל על איסור אבל איסור לאו ממש איכא, ועוברין על כל האיסורין אף על אלו שאינן חזין...". והאריך להפריך דעת האב"ן בכמה דרכים. ובהמשך דבריו כתב האג"מ: "וגם הא ר"ת לא אמר אלא לענין שלא יאסר לבעל אבל לבעל ודאי אסורה דהא כן הוא מדויק לשון ר"ת שכתב דלא שייך למימר אחד לבעל ואחד לבעל בביאת מצרי דלשון זה הוא כמפורש דאף שלבעל אסורה לא שייך לאסור לבעל שהוא מצרי בשביל זה, וכן הוא לשון ר"ת בתוס' סנהדרין דף ע"ד ע"ב ד"ה והא, ואף לשון ר"ת בתוס' יומא דף פ"ב ע"א ד"ה מה דאע"ג דאמר כשם שאסורה לבעל כך אסורה לבעל ה"מ בביאת ישראל אבל עכו"ם לא משמע נמי דכך אסורה לבעל לא אמרין בעכו"ם אבל לענין האיסור לבעל ליכא חלוקה מביאת ישראל... וא"כ ליכא אף שיטה אחת שיתיר אשה שזינתה ברצון שלא תיאסר לבעלה

חבל נחלתו

ביאה דסתם גויים פרוצים בעריות הן וקים לן דקילקלה עמהם... ואע"פ שאין לנו עידי ביאה דקים לן כיון דאזלן לגביה בודאי נבעלו להן, ואע"פ שהיתה הביאה שלא לרצונה כיון שהליכה היתה לרצון אסורה, כדאשכחן באסתר דגרסינן בפרק קמא דמגילה (טו, א) מאי אשר לא כדת אמר ר' ירמיה בר אבא שלא כדת כל יום שכל יום באונס ועכשיו ברצון, וכאשר אבדתי אבדתי כשם שאבדתי מבית אבא כך אבדתי ממוך, אלמא אע"פ שהבעילה של אסתר אגן סהדי דשלא לרצונה היתה כיון שהלכה לרצונה נאסרה למרדכי כל המשומדת שההליכה ובעילה היו כולן ברצונה שהיא אסורה לבעלה".

וכן האור זרוע (ח"א שו"ת סי' תשמז) דן בשאלה שעלתה מהפרעות שנעשו בקהילת פרנקפורט: "ונראה בעיני שאין כח ביד ב"ד לכופף את זה יעקב לכנוס ארוסתו ונאמן עלי הדיין כי לא לחובת הבחורה ולא לגנותה אני מתכוין כי איסורא גדולה לדבר בגנותה ועונש גדול יש על המבקש חובתה... אבל הא דאתינן עלה שראתה שהרגו כמה וכמה מהם ומרדו במלך ושרפו היכלו ובהיכל המלך הרגום והיא עומדת ליהרג ונאנסה לקבל דתם אית לן למימר דאע"ג דלבה לשמים נתרצית לביאה כדי להציל נפשה מן המיתה דאע"ג דאינה נהנית מביאה זו כי לא מחמת תאות הביאה נתרצית ואין לה שום הנאה מאותה ביאה כדפרכי' פ' מצות חליצה גבי יעל והא קמתהניא מעבירה וא"ר יוחנן משום ר"ש בן יוחי כל טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים ואסיקנא משום דשדי בה זוהמא אלמא לא מהניא. אפ"ה כיון שנתרצית לו לבוא עליה לעשות לו רצונו אסירא מידי דהוה אאסתר שלא

שאינה מחויבת מיתה, ונהי לאוסרה על בעלה נאסרה משום דמ"מ מעלה מעל באישה מ"מ כשמתגייר ה"ל פנים חדשות ומותרת להבעל ומותרת לו זה מה שנלע"ד בדעת ר"ת ז"ל ונכון הוא וכן הוא להדי' בס' תוס' יוה"כ ביומא פ"ב ע"ב. אך בתה"ד רס"י רי"ט מסופק בדעת ר"ת דאולי מתיר אפי' לבעל אך לא קי"ל כוותי' בבעל ע"ש. גם בשיטה מקובצת בשם המאירי כ' דלר"ת מותרת לבעל ונדחק ליישב קו' תוס' עליו ע"ש, מ"מ העיקר נראה דגם לר"ת נאסרה לבעל". ועי' שו"ת משנה הלכות (ח"ז סי' רל) שרצה לחלק בין ביאת זנות של עכו"ם שאינה נאסרת לבעל לביאת חתנות עם עכו"ם שנאסרת לבעל וחזר בו.

ית. כאמור שיטות רוב הראשונים הן שלא כר"ת בענין איסורה לבעל. כך הביא הבית יוסף (אה"ע סי' קעח אות יט): "ובארוחות חיים (ח"ב הלכות כתובות סוסי' כה עמ' 100) כתוב דאין לסמוך על רבינו תם שכל חכמי דורו נחלקו עליו". וכן נראה בבירור מכמה תשובות ראשונים.

בשו"ת הר"ד (סי' נח) כתב: "גם זו רעה חולה שמעתי שנעשה בקהלך, אשת איש שנשתמדה ועמדה בין הגוים ימים (צ"ל: ימים רבים) אחרי כן חזרה והיא עומדת תחת בעלה ומשמשו כבראשונה. הלא ידעת אחי כי כיון שמרצונה הלכה ועמדה עם הגוים כי הפקירה עצמה ונאסרה לבעלה עולמית. והשבירה שהלכה בין הגוים בעל כרחה אנו אוסרים אותה לכהונה (שם: ויש לך אחרת שאע"פ שנתפסה אסורה ואיזו זו אשת כהן) דאמרינן זינתה עמהם ומפני שאנוסה היתה אסורה לכהן והתירוה לבעלה ישראל, אבל זו שמרצונה הלכה עמהם אסורה כי ודאי (אסור) זינתה עמהם ואין אנו צריכין לעידי

נתרצית לאחשוורוש מחמת תאות הביאה כי היתה מצטערת על הדבר כדכתיב כאשר אבדתי אבדתי אלא נתרצית לו לעשות רצונו לבוא עליה מחמת אונס גדול בעבור ההצלה הכא נמי נתרצית לו לעשות רצונו עבור הצלת עצמה הלכך אסירא".

וכן בתשובת הר"ש משאנץ (הגהות מיימוניות הל' איסור"ב פי"ח ה"ב אות א): "נפלאתי בישראל שהמיר הוא ואשתו וחזור בהן היאך הוא מותר בה דהא ודאי זונה היא דדעתה לזנות כזונה שהפקירה עצמה לעבור על כל מצות שבתורה... וכן בעלי תשובה אין ראוי לאסור דמסתמא לא היו עוברים על איסור דאורייתא כיון שחזרו בהן ואין האשה נאסרת על בעלה אלא על עסקי קיני וסתירה כדאמר פ"ק דכתובות ואע"פ שאם המירה לבדה בלא בעלה וחזרה בה קיימא לן דאסורה לחזור לו ההוא ודאי כעדים דמי אבל המירו שניהם מותרות כדפירש' שמשון ב"ר אברהם"⁶.

יט. בספר חסידים (סי' קסז) כתב בתוך דבריו: "אסתר אמרה וכאשר אבדתי אבדתי (אסתר ד' ט"ז) ואמרו שכן אמרה כאשר אבדתי ממש שעד עתה הייתי אנוסה מכאן ואילך שיש לי להמציא גופי לו שיש לומר אתרצה לו כדי שישמע אלי וכיון שבעבור היהודים יש לי לחטוא לכך צותה וצומו עלי ואל תאכלו ואל תשתו ג' ימים לילה ויום".
וכתב על כך בברית עולם (על ס' חסידים) לרב חיד"א: "מדברי רבינו נראה דאף על גב דאסתר המלכה עשתה להציל ישראל כל

שהביאה היתה ברצון אסורה לבעלה אף שהענין כלו אנוסה להצלת ישראל ומצוה גדולה עושה מ"מ אסורה דבעינן שהביאה תהיה באונס. וזה כסברת מהריק"ו שרש קס"ט (מובא להלן) דאסתר היתה אסורה ודלא כהרב כלי יקר והרב בית יעקב (מובא להלן) ומהר"י ן' גאמיל דסברי דאסתר היתה מותרת למרדכי. ולשון רבינו שכתב שיש לומר שאתרצה לו וכו' הוא מדוקדק במה שכתבתי בעניותי בספר הקטן דברים אחדים דף ל"ו ע"ב ד"ה ועל פי זה ע"ש באורך ואתי שפיר מ"ש רבינו שיש לומר שאתרצה לו כלומר אני איני מתרצה לו והכל באונס. אבל איני נאמנת דיש לומר שאתרצה לו עיין בדברים אחדים שם וראה בעיניך דקדוק הלשון ועמ"ש רבינו לקמן סימן תת"ב".

בשו"ת בית יעקב (לר' יעקב בן שמואל מצויזמיר נדפס ה'תנו) יצא לחדש שאסתר היתה מותרת למרדכי מצד שהיתה מצווה לסכן עצמה עבור כלל ישראל. וז"ל: "וקשיא לפי ריב"ס האיך מתורץ קושי' התוס' אהא דפריך הא אסתר פרהסיא הוי ולא פריך והא אסתר ג"ע הוי... דזה אינו קושי' דמ"ה לא פריך והא אסתר ג"ע הוי דס"ל דליכא ג"ע כיון דהי' כדי להציל נפשות מישראל א"כ מותר לבעלה בכה"ג". ומסביר שדוקא כאשר מכניסה עצמה לספק אז נאסרת משום שאין היא ודאי מצילה. "הלכך נראה לחלק דודאי אם עשתה איסור באונס והוא ודאי שתציל

6. יש להעיר שיש מעין סתירה פנימית בדברי הר"ש משאנץ שבתחילה כותב שאם הוא ואשתו המירו אסורה לשוב אליו לאחר ששבו ליהדות, ובסיום כתב שאם המירו שניהם מותרת לשוב לבעלה. ולדין העקרון חשוב שאם נטמאה מנכרי אסורה לבעלה.

חבל נחלתו

היתה אמצעי רחוק ולא הביאה ישירות לזכותם של ישראל. ועי' שו"ת האלף לך שלמה (לר"ש קלוגר, אה"ע סי' לו) שמסביר בדרך אחרת ואף שם נוקט להיתר.

כ. אולם כאמור לרוב הפוסקים נאסרת על בעלה אף מביאת נכרי. וכ"כ בשו"ת משפט כהן (סי' קמד אות ט): "ולענין אם נאסרה אשה שנאנסה באונס כזה, שפעולתה היא לטובת הצלת כלל ישראל, כעובדא דאסתר ויעל, עמדו על זה כבר בתשו' חו"י⁷ וחת"ס, וכמדומה גם בכסא דהרסנא של בשמים ראש המיוחס להרא"ש⁸. ופשט האגדה דמגילה ט"ז א': כשם שאבדתי מב"א אובד ממך, שקורא לזה ברצון, משמע דאע"ג שהיתה חייבת לעשות כן עפ"ד מרדכי מ"מ כל אונס צדדי לא מקרי אונס בכה"ג. ובאה"ע סי' קל"ד, בד"ן גט מעושה, מביאים הפוסקים הוראת התשב"ץ, שאם הי' נאנס להציל אחר, אפילו את בנו, אין זה נקרא אונס אלא רצון, וה"ה הצלת כלל ישראל. ולפי פשטות לשון התוס' כתובות כ"ו ב' ד"ה ועי' נפשות דאסירא אפילו לבעלה ישראל, דחיישינן שמא נתרצית כדי שלא יהרגנה, משמע שאפילו הצילה עצמה מסכנה עי"ז ג"כ אסורה גם לישראל, **ולא מקרי אונס כ"א כשהי' האונס מצד המאנס על הזנות עצמה, אבל אם הוא חשב להורגה והיא הצילה עצמה ע"י הזנות זה נחשב רצון**. והוי דומיא דחילוקו של הרמב"ם בין אונסין לחלאים, וכמשכ"ל גם בעל המאור עומד הוא בשיטה זו, אלא שהרמב"ן בהשגתו עליו לא חלק בכך. וי"ל דאפילו לשיטת הסוברים

נפשות מישראל אינה אסורה לבעלה, אבל לעשות עבירה מספק שמא תציל נפשות מישראל אסור הלכך וודאי לענ"ד דאסתר היתה מותרת למרדכי". בסיום דבריו הוא חוזר שניתן להסביר שאסתר היתה אסורה למרדכי אבל נראית לו הדעה הראשונה שמתרת כנכונה.

וכעין דבריו כתב בחכמת שלמה (קלוגר, אה"ע סי' קעח): "ועי' בב"ש ס"ק ד (סי' קעח) בשם מהרי"ק דגם אם זנתה להצלת ישראל אסורה לבעלה וכו'. הנה לכאורה מוכח להיפך מיעל אשת חבר הקיני שמפורש בכתוב ובמס' נזיר שסיסרא בעל אותה כמה פעמים לא נמצא שנאסרה לבעלה אדרבה מדייקא דבורה בלישנא בהשירה ואמרה מנשים באהל תבורך יעל אשת חבר הקיני ולמה קראה אותה אשת חבר הקיני ובלי מאמר זה נידע על איזה יעל מכונה, כי כבר נאמר תחלה שהיתה אשת חבר, וגם מוכח דהיה חבר הקיני עדיין קיים כיון שנאמר תחילה כי שלום בין יבין וכו' ובין חבר הקיני מוכח דעדיין הוא קיים ולמה קראה אותה דבורה אשת חבר רק ללמד דהוא עדיין אשת חבר ומותרת לבעלה. ועוד ראיה יותר ממה דפריך בנזיר (כג ע"ב) על יעל והא קמתהני מעבירה ומה פריך ומה הנאה יש לה אם נאסרה על בעלה בע"כ מוכח דלא נאסרה על בעלה ולדעתי זה ראיה ברורה". ומחלק בין אסתר שנאסרה למרדכי לבין יעל, שאצל יעל פעולת העבירה הביאה ישירות להריגת סיסרא בעוד שאצל אסתר ההיטמאות לאחשוורוש

7. לא מצאתי ועי' שו"ת חוות יאיר סי' קח.

8. לא מצאתי.

מדייק מדכתיב ומעלה מעל באישה, דאע"ג דלא מעלה מעל בד' מדלא ידעה האיסור מ"מ באישה מעלה, אבל בשוגג, בטעות של מיתת הבעל או של חילוף, אין זה מעל אפילו באישה. וי"ל דאפילו כשהיא מחוייבת ע"פ הדין, כיון דמ"מ אפשר שתעבור ולא תעשה את חיובה בזה, כה"ג דגיטין פ"ד א' אפשר דאכלה ולקיא, ומשו"ה ל"ח נתפשה עי"ז, וכיון שעכ"פ היא יוצאה מרשות בעלה, בבחירתה לזנות תחתיו, אע"פ שהוא בשביל הצלתה, מ"מ נקרא זה בשם מעל באישה.

וכן בשו"ת עונג יו"ט (סי' קסח) כתב: "מ"מ לגבי אישה מיקרי מעל וכן אסתר אעפ"י שהיתה מותרת ליכנס לאזשורוש משום הצלת כל ישראל אעפ"כ אמרה כאשר אבדתי אבדתי ודרשו כאשר אבדתי מבית אבא אבדתי ממוך עד עכשיו באונס עכשיו ברצון". וכן האור שמח (הל' סנהדרין פ"כ ה"ב) הביא וקיבל את דברי המהרי"ק (מובאים להלן).

ועי' שו"ת משפטים ישרים (ח"א סי' לב) במי שנאף באשת רעהו בשנתה ולא הרגישה כלל והיא היתה מרוצה לו קודם שישנה ואסר שאין זה נחשב לאונס. ולומד מאסתר: "ומזה יש ללמוד לנד"ז כיון שברצונה גרמה לאונס שיבא מיקרייא כרצון ואסורה".

כא. נברר עתה האם על אסתר היתה מצוה להיטמא על מנת להציל את ישראל על אף שהיתה אשת איש ונאסרה על בעלה בכך.

המאירי (סנהדרין עד) כתב: "ואם תשיבני יעל שנשמעה לסיסרא אף ברצונה כמו שאמרו שבע בעילות בעל אותו רשע שנאמר בין רגליה כרע וכו' הצלת רבים שאני". ומשמע שקיימה מצוה בכך.

סברת קרקע עולם, או גם לדעת בעל המאור דלהנאת עצמן הכל מותר, ולדעת הרמב"ם, וכ"ה דעת הרמב"ן במלחמות, גם בכה"ג במקום המותר אסור להחמיר על עצמו, והיא מחוייבת בדבר, מ"מ לא מקרי אונס לענין היתר לבעלה. ואולי הרי טעמא, מפני שהתורה דייקה באיסור האשה לבעלה כשנבעלה ברצון בלשון והיא לא נתפשה, דאמרינן שדוקא בשנתפסה בזרוע היא מותרת לישראל, אבל מה שבחרה היא בעצמה בשביל איזו הצלה חשוב ברצון, ולא נתפשה קרינן בה. רק נראה שהפוסקים סוברים, שבזמן שהמאנס תובעה ומבקש להורגה, ובידו להורגה, זה נחשב ג"כ בכלל נתפשה, וזה מוכרח ג"כ מדחשיב לאסתר אונס, ומשבויי מלכות וגנובי לסטות דכתובות נ"א ב', אבל אם היא מרציאתו לזנות, כדי שתנצל מן ההריגה, אפילו אם נאמר דלא עבדה איסורא בזה, מ"מ אין זה בכלל לא נתפשה, דמ"מ לא נתפסה עי"ז, ומה דגמרה אנפשה מצד הצלתה, כיון שלא כפה אותה עי"ז, מקרי רצון. אע"ג דשגגה היא בכלל אונס, כדמוכח מסוגיא דיבמות ל"ג ב', אמתניתין דשנים שקדשו שתי נשים, ובשעת כניסתן לחופה החליפו את של זה לזה ושל זה לזה, וממתניתין דהאשה פ"ז ע"ב, ואם נשאת שלא ברשות מותרת לחזור לו, דחשיבא אונס, ולכאורה הרי לא נתפשה. ואולי משום דכתיב מעל, ואין מעל אלא שיני, כמעילה י"ח א', ואם חשבה שמת בעלה, או חשבה שזהו בעלה, הרי לא נתכוונה לצאת מרשותו, וגבי מעילה דהקדש פרשה תורה מפורש בשגגה, ובשגגת איסור חולקים הפוסקים באמת אם נכנסת עי"ז בכלל אנוסה, להתירה לבעלה באשת ישראל. וכמדומה שמהרי"ק בתשובה (מובאת להלן)

חבל נחלתו

באותה שעה אשר הלכה לפני המלך אשר מכח זה נאסרה על מרדכי, וחלילה וחס לומר שתשרה רוח הקדש מכח מעשה של גנאי לא תהא כזאת בישראל אלא אדרבה פשיטא ופשיטא שעשתה מצוה רבה מאד ובפרט דקרקע עולם היתה וכן מצינו ביעל אשת חבר הקני ששבחה הכתוב במעשה דסיסר' ושקל אותו מעשה כביאות האמהות עם האבות כדאית' בניזיר. וכן כתבו תו' רבינו יודא מפרי"ש ביבמות פרק הבא על יבמתו וכמדומה אני שהוא לשון רבינו יצחק עצמו וז"ל והא דפרכינן בפרק מצות חליצה (דף קג) ובפרק נזיר (דף כג) גבי יעל והא מתהניא מעבירה וכו' עד ולכך הכתוב משבחה **ודבר זה מותר לעשות עבירה זו לשמה אפילו היא אשת איש כדי להציל כל ישראל** וכן מצינו באסתר שהמציאה עצמה לאחשורוש בשעה שלא היה תובעה כדי שיתאור לה ויהיה נזח להתפתות לעשות לה בקשתה עכ"ל. הרי לך שכתבו התוספות ודבר זה מותר לעשות ואפילו גבי עובדא דייעל כ"ש וכ"ש בההיא דאסתר **ואפילו הכי נאסרה על מרדכי בעלה משום אותו מעשה שהיה ברצון** והלא דברים קל וחומר ומה התם דלא היה בדבר שום נדנד עבירה אלא אדרבה מצוה קא עבדא, **ואפילו הכי נאסרה על מרדכי בעלה** אשה שזנתה תחת בעלה לא כל שכן שהיא אסורה עליו ואעפ"י שאינה יודעת שיש איסור בדבר דמ"מ עשתה היא עבירה וצריכה כפרה וחיבת בקרבן⁹.

בשו"ת מהרי"ק (סי' קסז) דן בשתי נקודות. ראשית, מה קרוי אונס – האם אשה שאינה יודעת שבזנות נאסרת לבעלה קרויה אנוסה, ומכריע **לאיסור**. ונקודה נוספת שאפילו אם מצווה להיטמא לנכרי כדי להציל את ישראל, אף אז נאסרת לבעלה. וז"ל: "ואשר שאל מהר"ריל יצ"ו באשה שזנתה תחת בעלה ברצון והיא לא ידעה אם יש איסור בדבר אם יחשב שוגג עכ"ל. לעניות דעתי נראה דאין לזו דין שוגגת להתירה לבעלה כיון שהיא מתכוונת למעול מעל באישה ומזנה תחתיו דהא לא כתיב איש איש כי תשטה אשתו ומעלה מעל בה' דלשתמע דוקא במכוונת לאיסור אלא ומעלה בו מעל כתיב... עוד נראה לע"ד להביא ראיה דע"כ **אין הדבר תלוי בכונת האיסור** כדי שנאמר דהיכ' שלא נתכוונה לאיסור כגון שלא ידעה שיש איסור בדבר שתהא מותרת לבעלה דהא גרסינן במגילה פ"ק (דף טו) וכאשר אבדתי אבדתי כאשר אבדתי מבית אבא אבדתי ממך דעד השתא באונס והשתא ברצון ש"מ דמאותה שעה נאסרה על מרדכי והנה דבר פשוט הוא יותר מביעתא בכתחא **כי אסתר לא עשתה שום איסור ולא היה בדבר אפי' נדנד עבירה אלא מצוה רבה עשתה שהצילה כל ישראל**. ותדע דכן הוא שהרי בבואה לפני המלך שרתה עליה רוח הקדש כדררשינן התם מותלבש אסתר מלכות ומינה מוכח התם שהיא היתה משבעה נביאות שעמדו להם לישראל שהרי שרתה עליה רוח הקדש

9. מהר"י עייאש בס' לחם יהודה (הל' אישות פכ"ד) יצא כנגד המהרי"ק שהשווה שוגגת למזידה, ומביא ראיות לחלק ביניהם. ובשו"ת חיים שאל (ח"א סי' מח) עסק בדברי הרמ"א באה"ע (סי' קעח) שפסק כמהרי"ק שאף אשה שסברה שמותר לה לזנות נאסרת לבעלה, ודוחה באריכות דברי מהר"י עייאש.

דסתרי אהדדי דבדף ט"ו ע"א אית' כאשר אבדתי אבדתי כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך ש"מ דמיקרי רצון ונאסרה על בעלה ושם באותו דף ע"ב איתא כיון שהגיע לבית הצלמים נסתלקה ממנה שכניה אמרה אלי למה עזבתני שמא אתה דן אותי מזיד כשוגג ואונס כרצון הרי שמחשב הליכה זו להצלה לאונס אלא **דעיקר החילוק כדעת מהרי"ק דאע"ג דהוי אונס ולא מינענשא עליהם מ"מ כיון שעיקר בעילתה היתה ברצונה נאסרה על בעלה...** מ"מ הא מבואר בי"ד סי' קנ"ז סעיף א' בהג"ה כל מקום שנאמר יהרג ואל יעבור אם עבר ולא נהרג אף ע"פ שחלל השם מ"מ מיקרי אונס ופטור וא"כ אמאי תהא אסורה לבעלה ישראל אלא ודאי דהחילוק הוא כדעת מהרי"ק וכמ"ש דכשאונס והאימה הוא על הביאה עצמה אז היא מותרת משא"כ אם ביאתה ברצון רק שע"י כן הצלתה מצויה אף דשפיר עבדה מ"מ יש לאסרה לבעלה ישראל ואף שבתשובת בית יעקב סי' ל"ט האריך לסתור דברי מהרי"ק ולצדד היתרא בנדון כוז ובאמת גרם לו שלא עיין בגוף תשו' מהרי"ק וראיותיו שהם ברורים ואלו ראה וידע לא היה חולק כי דברי מהרי"ק מוכרחים גם מ"ש שם בתשובת בית יעקב לחלק בין היכא שמסופקת שמא לא תציל אסורה לבעלה משא"כ היכא שכבר הצילה ע"ש וזה אינו דהא מהאי סוגי' דכתובת באש' שנחבשה מוכח דאפי' היכא דכבר הצילה ג"כ אסור' כדע' מהרי"ק ע"ש גם מייעל ואסתר שהכניסו עצמ' לספק זה יוכיח שכל כה"ג מותרת לעשו' כי כל כה"ג הצל' מצויה היא וכדאי' פ' אין מעמידין ד' כ"ה ע"ב דאש' כלי זיינה עלי' וניצלת ומצלת בודאי והעיקר כדעת מהרי"ק **לכן נ"ל דאשה זו**

כב. חיזק את דבריו בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' קיז):

"שאלה מעשה שהיה כך היה סיעה של בני אדם שהלכו בדרך ואחד מהם אשתו עמו ויהי לעת ערב והלכו למלון אחד סמוך ליער ומצאו שם אנשי בליעל רוצחנים שהמה מועדים להרוג נפשות על עסקי ממון וכאשר ראה שצרתן צרה שעמדו עליהם להרוג אותם ולא שמעו בהתחננו עליהם על נפשותם אז הפקירה עצמה האשה ברצון בעלה ישראל וע"י כן הצילה אותם ועכשיו בא בעלה לשאול אי אשתו מותרת לו כיון שנעשת מצד אונס רציחה ברצונה ואשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה או יקבל שכר על הפרישה וכיצד יתנהג עמה. "תשובה הנה לכאורה דין זה פשוט וערוך לפנינו בתשובת מהרי"ק סי' קס"ח שכתב וז"ל דאפי' היכא שאין כאן נדנד עבירה בבעילתה כדי להציל כל ישראל כמו יעל אשת חבר הקני ואסתר שהמציאה את עצמה לאחשורוש בשעה שלא הי' תובעה כדי שיתאווה לה ויהא נח להתפתות לעשות לה בקשתה אפי"ה נאסרה על מרדכי בעלה עכ"ל **הרי להדיא דהיא אסורה לבעלה ישראל** והא דאמרינן עד השתא באונס נ"ל הכוונה לפי שלא היתה מתרצת עד שתבעה אחשורוש בפה ומפני אימת מלכות הלכה אצלו משא"כ בשאין האימה מחמת הבעילה רק גזירה אחרת עליה ועל רבים והיא מתרצת מרצונה הטוב לבעילה משום הצלה אף ע"ג דשפיר עבדה להצלת עצמה והרבים ומקרי אנוסה לענין זה דלא מינענשא עליה כיון דעשתה לשמה כמו יעל ואסתר מ"מ כיון דבעילתה היתה ברצונה נאסרה על בעלה, ובזה נלע"ד מיושב מה שנראה לכאורה בסוגיא דש"ס דמגילה תרי סוגית

חבל נחלתו

מוכח שלא כאשר פירשתי דלפירושי שגירשה מרדכי ובאמת לא נאסרה **אלא שלא היה יכול להחזירה בחופה וקידושין מאימת המלכות** לא היה צריך רש"י להקדים דאשת ישראל שזינתה ברצון נאסרה על בעלה דהרי אפילו לא היתה נאסרת לבעלה מ"מ היה מוכרח לגרשה כדי להצילה עכ"פ מעבירה של אשת איש ברצון ושוב לא היה יכול להחזירה מחמת הפרסום ומדכתב רש"י שנאסרה על בעלה מכלל שלא גירשה וקם דינו של מהרי"ק.

"ומ"מ גוף דין זה שיהיה מותר לאשת איש לזנות ברצון כדי להציל נפשות אינו תורה, ולא ישר בעיני מה שראיתי באיזה תשובה ולפי שאני לעת עתה בכפר לא אוכל לזכור באיזה תשובה וכמדומה אני שהיא תשובת בית יעקב, באנשים ונשים שהלכו בדרך וקם עליהם ארכיליסטים אחד בשדה עם חבורת ליסטים שכמותו להרוג את כולם וקמה אשה אחת מהם אשה יפת תואר מאד והתחילה להשתדל עם האיש ראש הליסטים בדברים עד שפתתו בחלקת לשונה שנתארה לה ונבעלה לו ביער מן הצד ועל ידי כן הצילה את בעלה עם כל הנפשות, ופסק בתשובה הויה ששפיר עבדה ומצוה רבה עבדה ששדלתו לזה להציל נפשות רק שאעפ"כ נאסרה על בעלה והביא ראיה מאסרתו. ואני אומר כיון שאמרו רז"ל בכל מתרפאין חוץ מע"ז וג"ע וש"ד א"כ **כשם שאין מתרפאין בשלש עבירות הללו כך אין מצילין בהם נפשות** ואונס דרחמנא שריה באשה שקרקע עולם היא היינו שהיא אנוסה על גוף הביאה, אבל היכא שאינה אנוסה על גוף הביאה ואדרבה היא משתדלת לזה להציל נפשות לא מקרי קרקע עולם, ואשה ואיש שוים ותהרג ואל תעבור **ואסתר שאני שהיתה**

אסורה לבעלה אף שאין כאן נדנוד עבירה שעשתה להצלת רבים מ"מ נאסרה לבעלה כמו יעל ואסתר..."

כג. בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת י"ד סי' קסא) חולק על המהרי"ק:

"ולכן אני אומר כאשר נשים לב שעיקר קושיית התוס' על מה שאמרה עכשיו ברצון, הקשו למה לא גירשה, אבל לא הקשו גם על תחלת לקיחתה לאחשורוש למה לא גירשה מרדכי להצילה מעון אשת איש? וצריך לומר דכיון שנאנסה אין כאן עבירה עליה כלל ולמה יגרשה אבל עכשיו שהלכה ברצון ונאסרה על מרדכי הקשו למה לא גירשה. ואני אומר אף בלי הטעם שנאסרה עליו אפילו אם היה מרדכי כהן שאסורה אפילו באונס קשה קושיא זו עכשיו שברצון למה לא גירשה להצילה מעבירה של אשת איש **ואף שמתור לה לעבור עבירה זו להציל נפשות כל ישראל** מ"מ כיון שעבירה היא והרי אפשר לגרשה ותציל את הכלל בלי עבירה חמורה של אשת איש. ומעתה אני אומר על קושיית הרשב"א שבאמת גירשה מרדכי בכתב ידו כדי להצילה מאשת איש אמנם תינח הגירושין אבל שיחזירנה אח"כ צריך עדים לקידושין וחופה וזה ודאי מיפרסמא מלתא ומתוך כך אמרה שאבדתי ממך שאי אפשר לו להחזירה אבל לא מטעם שנאסרה עליו **שבאמת לא נאסרה כלל שגירשה**, ולפ"ז שוב אין לנו לימוד לגוף דינו של מהרי"ק שאם זינתה להצלת הרבים שנאסרה על בעלה דאפשר באמת לא נאסרה וגם אסתר אי לאו שגירשה לא נאסרה כלל.

"ואמנם מדברי רש"י הדבר מוכח שרש"י פירש שם אבדתי ממך שאשת ישראל שזינתה ברצון נאסרה על בעלה ע"ש, ממילא

חבל נחלתו

מצות רבות כאלה שאינן חיוביות, ומ"מ העושה אותן מקבל שכר שמים ומצוה קעביד. ודוגמא גדולה היא הא דקנאין פוגעין, שאע"פ שאין מורין כן, כסנהדרין פ"ב, ומ"מ דוחה שפיכת דמים, וזכה לשמים כפנחס". ומשמע שאין זה חיוב עליה, אלא אם ברצונה עושה וזכה ומקבלת על כך שכר.

סיכום

אע"פ שאשת איש מישראל מצווה או לפחות מותרת להיטמא לנכרי כדי להציל רבים או כלל ישראל ממיתה, נאסרת בכך לבעלה שלא כשיטת ר"ת. אולם אם הנכרי שנטמאה לו התגייר מותרת לו לאחר שהתגייר.

להצלת כלל ישראל מהודו ועד כוש ואין למדין הצלת יחידים מהצלת כלל ישראל מנער ועד זקן מהודו ועד כוש ושם היה בהוראת מרדכי ובית דינו ואולי ברוח הקודש".

דעת הנו"ב שרק להצלת כלל ישראל כבימי אסתר מצוה היה עליה להיטמאות לאחשורוש, אבל במקרים אחרים מצווה למסור את הנפש ולא להיטמאות (ולא באר לגבי יעל ואולי סבר שאף אצלה היה זה עבור כלל ישראל).

כד. ובשו"ת משפט כהן (סי' קמד אות ט) כתב: "ומ"מ כשהוא בדרך לעצמו בכה"ג להציל את הציבור שכר שמים בידו, ומצוה קעביד, וגם במקום איסורא יש בזה משום למגדר מילתא כשנוגע להצלת הכלל, וישנן

סימן כד

הכשרת כלי בישול נכרים

שאלה

במטבח צבאי טיגן נכרי אוכל כשר במחבת חשמלית גדולה. האם המחבת צריכה הכשר, האם היא צריכה ליבון מצד בישולי נכרים? מה דין אוכל שטגנו בו לאחר טיגון הנכרי?

א. האם כלי שבישל בו נכרי צריך הכשר?

וכתב הרשב"א: וכן כלים שבשלו בהן עו"ג דברים שיש בהן משום בישולי עו"ג אסורין. לפיכך צריך ליהרר בשפחות נכריות המבשלות לעצמן בבית רבן ישראל שלא יניחוהו על גבי האור, ואם קדמו והניחוהו צריך שיהפך בו קודם שיגיע למאכל בן דרוסאי. ולא נהירא לא"א הרא"ש ז"ל וכתב שאין צריך לחוש לזה כלל **שלא החמירו בבישולי עו"ג לאסור פליטתו**".

והבית יוסף (יו"ד סי' קיג אות טז) כתב: "וכתב הרשב"א וכן כלים שבשלו בהם גוים דברים שיש בהם משום בישולי גוים אסוריים וכו'. ז"ל הרשב"א בתורת הבית הארוך (צה ע"ג) ולענין כלים שבישל בהם הגוי לפנינו דבר שיש בו משום בישולי גוים **מסתברא**

פסק הטור (יו"ד סי' קיג): "פנאד"ה של עו"ג שאפאה עו"ג אסורה אפי' למי שנוהג היתר בפת של עו"ג שהשומן נאסר כשהוא בעין משום בישולי עו"ג ונבלע בפת וכן ירקות הנאכלין כמו שהן חזין ובשלם עם בשר אסורין ששומן של בשר נבלע בהן.